

Múzeum vagy „csak” játék?

A Moskovszky-gyűjtemény muzeológiai értelmezése

NAGY VERONIKA

Absztrakt: A Hetedhét Játékmúzeum 2012-ben jött létre Székesfehérváron. A gyűjteményét megalapozó Moskovszky-gyűjteményt, ami a hazai játékmuzeológia legjelentősebb anyaga, Auer Erzsébet és Moskovszky Éva (anya és lánya) hozták létre nagyjából 1920 és 2010 között. A berendezett, kb. 70 db babaszoba számos művészettörténeti ritkaságot vonultat fel, és játéktörténeti vonatkozásai mellett a 19. századi polgárság tárgykultúráját és életmódjának számos aspektusát is megjeleníti. De mivel a gyűjtők tevékenységének mozgatórugója eredetileg nem a múzeumi bemutatás (dokumentálás) volt, hanem a játszás, a gyűjtemény alapvetően a két asszony játéktérbe és játékidőbe helyezett társadalomképét tükrözi. A szubjektum, a perszónális meghatározottság – kiegészülve a kurátor(ok) szakértelmével és személyes irányultságával – kulcsfontosságú ebben a múzeumban, így sajátos módon feszül egymásnak a történeti hitelesség és a gyűjtők szubjektív világteremtésének perspektívája, miközben ezek mesterien ki is egészítik egymást. A gyűjteményi anyagból származó tudás csak a gyűjtőszennvedélybe ágyazott szubjektív játéktevékenység kontextusában értelmezhető, és ez az értelmezési mód a múzeumi tevékenység minden területét áthatja, a tudományos feldolgozástól kezdve a kiállítási tevékenységen át a múzeumpedagógiai gyakorlatig.

Kulcsszavak: muzeológia, kiállításrendezés, kulturális reprezentáció, tárgykultúra, játéktörténet, játékgyűjtemény

„Öröm a múzeumok nagy családjának, ha egy testvérük új lakásba költözik. Különösen manapság, amikor gyakorta úgy érezzük, kulturális örökségünk mint-ha valami teher volna, és nem úgy tekintünk rá, mint erőforrásra, ami gazdagítja a mai modern életünket is.” Ezzel a mondattal kezdte megnyitó beszédét Csorba László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója 2012. május 11-én, Székesfehérváron, a Hetedhét Játékmúzeum felavatásán.¹ Valóban, örülhet a szakma, és örülhet a város is, mert a Moskovszky Éva nevével fémjelzett játékgyűjtemény a

¹ A Hetedhét Játékmúzeum két állandó kiállításból jött létre 2012 tavaszán. A Moskovszky-gyűjtemény Moskovszky Éva és édesanyja, Auer Erzsébet 18–19. századi polgári játékokból összeállított, túlnyomórészt babaszobákba rendezett gyűjteményét mutatja be, amely 1998-ban került Székesfehérvárra. A múzeum másik állandó kiállítása Réber László népszerű mese-illusztrációiból és felnőtteknek szóló grafikáiból válogat.

korábban megyei fenntartású Szent István Király Múzeum hangulatos, de szűk kiállítóteréből Székesfehérvár központjába, egy felújított műemléképületbe került. Az új állandó kiállításban lehetőség nyílt több tárgyat elhelyezni, a kiállítás-hoz rendszeres múzeumpedagógiai és családi programok kapcsolódhatnak múzeumpedagógus vezetésével, és a gyűjteményért felelős muzeológus vezetése mellett megvalósulhat a Moskovszky-gyűjtemény tudományos feldolgozása.

Öröm ez a múzeumok családjának, de tudja-e ez a megújult múzeum, hol foglaljon helyet a családi asztal körül? A kialakítás és a kialakulás kezdeti időszakában (is) lényeges kérdés, hogy a Hetedhét Játékmúzeum hogyan pozicionálja magát a múzeumok között. Identitásának meghatározásában fontos kérdés, hogy sajátos műgyűjtői tevékenységből származó gyűjteménye hogyan írható le mint múzeumi gyűjtemény és milyen tudományos célokra használható. Állandó kiállítása milyen üzenetet hordoz, és a benne lévő tárgyak hogyan válhatnak a megismerés és a reprezentáció eszközévé? Egyáltalán reprezentálhat-e valamit egy tudományosan alig feldolgozott gyűjtemény? Ha igen, mi a szerepe ebben a gyűjtő(k)nek és mi a kurátornak? Játékgyűjteményről lévén szó, az is kérdés, hogy ez a múzeum hogyan illeszkedik a hazai játékgyűjtemények sorába és milyen szerepet játszik a magyarországi játékmuzeológiában. A feltett kérdések kiindulópontja az a muzeológiai szemlélet, amely a múzeumot olyan nyitott kulturális fórumként tételezi, amelyben a tudás és az élmény, az oktatás és a szórakoztatás összekapcsolódik, és amely a múzeumi gyűjteményből származó információkat nem megkérdőjelezhetetlen tényként, hanem folyamatosan változó véleményként kezeli, és ennek megfelelően prezentálja.² Ebből következik a tárgyak sokrétű jelentése és a múzeumi kiállítások személyes meghatározottsága. A Hetedhét Játékmúzeum létrejötté és a Moskovszky-gyűjteményből rendezett állandó kiállítás kapcsán indokolt a muzeológiai elvekről és módszerekről folytatott diskurzus, hiszen az önálló múzeumi lét új perspektívákat jelenthet a gyűjtemény értelmezéséhez.

Gyermekből gyűjtő, gyűjtőből kutató

Az elsőszámú hazai játéktörténeti gyűjtemény a kecskeméti Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely, amely országos szakmúzeumként több mint tizenötezer darab magyar és nemzetközi gyermekjátékot őriz az ősi játékoktól kezdve a népi játékokon át a polgári játékokig (Kalmár 2002: 5). Ezzel szemben a Hetedhét

² A társadalomtudományos gondolkodás változása és megújulása a 20. század utolsó évtizedeitől a múzeumi diskurzusban is jelen van. Az új muzeológiának nevezett önreflexív kultúratudomány magyarországi kibontakozásáról, elméleti és módszertani alapjairól lásd Fejős 2003; Ébli 2009; Frazon 2011. Mindhárom kötet meghatározó fogalmi és módszertani keretet nyújthat egy-egy konkrét múzeum muzeológiai tevékenységének értelmezéséhez.

Játékmúzeum tárgygyűjteménye csupán néhány ezres nagyságrendű, mégis meghatározó szerepet játszik a magyarországi játékmuzeológiában, elsősorban a tárgyak kvalitása és a gyűjtemény unikális jellege miatt. A múzeum tudományos célja egyetlen témára, a polgári játékok kutatására és feldolgozására korlátozódik, de nem könnyű egyértelműen meghatározni, hogy műtárgyállománya melyik muzeológiai terület illetékességébe tartozik. Az esetenként főúri, nagyobb mértékben polgári-középosztálybeli tárgykultúrát reprezentáló Moskovszky-gyűjtemény társadalomtörténeti, kulturális vonatkozásai miatt elsősorban történeti vagy néprajzi-antropológiai gyűjteménynek tekinthető, de a tárgyállomány nagy részének művészi megformálása a művészeti, főként az iparművészeti múzeumok illetékességét is indokolja. A kérdést bonyolítja, hogy látszólag a gyermeki létet meghatározó, a kultúrával való azonosulás folyamatát tárgyakban is kifejező játékfogalom adja a tárgyak összetartozásának keretét, de valójában a Moskovszky-család két generációjának története, illetve a család két tagjának sajátos játéktevékenysége jelenti azt a láthatatlan kohéziót, amely a tárgyak együvé tartozását megteremti. A tárgyállomány egy része ugyanis eredetileg nem játéknak készült, hanem Auer Erzsébet és lánya, Moskovszky Éva gyűjtőszennvedélybe ágyazott játéktevékenysége folytán vált játékká. Ebből következik, hogy a Moskovszky-gyűjtemény – mint bármely más gyűjtemény is – csak úgy értelmezhető múzeumi gyűjteményként, ha ismerjük létrejöttének, illetve magángyűjteményi létének körülményeit, és a gyűjteményi anyagból felhalmozott tudást a gyűjtemény létrehozásának kontextusában értelmezzük (vö. Fejős 2003: 62–63).

A gyűjtemény létrejötte Auer Erzsébet szomorú történetével kezdődik. A jó módú polgári családból származó kislány 1903-ban született Ózdon. Szerető szüleitől – különösen bányamérnök édesapjától – sok játékot kapott. A boldog gyermekkor hamar véget ért, mert 13 éves korában meghalt az édesapja. A család Miskolcra költözött, és Erzsébet édesanyja elajándékozta kislánya játékait, mert úgy gondolta, hogy 13 évesen egy lány már nem játszik, nincs szüksége babákra. Férje iránt érzett gyászában megfélekedezett arról, hogy egy alig felcseperedett gyermek számára a játékok az otthon melegét, a család semmivel sem pótolható biztonságát jelentik, akkor is, ha már csak ritkán játszik velük. Auer Erzsébet így egyszerre veszítette el szerető édesapját, az otthonát, és legkedvesebb játékait. Ez a hármass trauma eredményezte, hogy felnőtt korában tudatosan kezdte el gyűjteni a játékokat. Eleinte gyermekkori kedves játékaival igyekezett visszavarázsolni az „elveszett paradicsomot”, majd gyűjtőtevékenysége kiterjedt a 19. század második felének és a 20. század elejének zömében külföldön készült, de Magyarországon használt játékaira. Férje élete végéig pártolta kedvtelését, és ebbe a gyűjtőszennvedélybe és játékszeretbe született bele egyetlen lányuk, Moskovszky Éva. Számára ebben a családban a létezés alapját jelentette a régi játékok iránti érdeklődés.

Moskovszky Éva az egyetemen a latin és a történelem szak mellett régészeti és művészettörténeti tanulmányokat folytatott, s felnőttként édesanyjával közösen, de már tudományos igénnyel végezte a régi játékok gyűjtését. Elsősorban a táblás játékok őstörténete érdekelte, ebben a témában született meg a *Sors és játék, a táblás játékok eredete és őstörténete* című könyve (Moskovszky 2004). Munkássága során kapcsolatba került német, osztrák, dán, amerikai játékgyűjtőkkel, játéktörténészekkel, „babaológusokkal”, publikált külföldi szaklapokban, és a hazai játékkutatás kiemelkedő egyéniségévé vált. Alapító tagja volt a Kiss Áron Magyar Játék Társaságnak, és a kecskeméti Szókraténusz Játékmúzeummal is szoros kapcsolatot ápolt. A Magyar Nemzeti Múzeumban 1969-ben az ő forgatókönyvére épült a *Gyermeki játékok* című játéktörténeti kiállítás, amely nagy hatással volt a hazai játék iránti érdeklődés és gyűjtés megindulására. Játéktörténeti tudása és tárgykölcönzései révén 2010-ben bekövetkezett haláláig nagy szerepet játszott a magyarországi játékmuzeológia kibontakozásában (Györgyi 2010: 265).

1. kép. Moskovszky Éva és Auer Erzsébet. Budapest, 1942.
A felvétel készítője ismeretlen

Moskovszky Éva munkássága, játékgyűjtő tevékenysége megismerhető saját, illetve kollégái, barátai, családtagjai visszaemlékezéseiből, édesanyja tevékenységére azonban nem rendelkezik megfelelő rálátással a hazai játékmuzeológia. A gyűjtemény létrehozásának és a gyűjtés kezdetének története kizárólag Moskovszky Éva narrációja, amely csupán a valóság egyfajta olvasataként értelmezhető, de

mivel más történet nem ismert a gyűjtemény létrehozásával kapcsolatban, ez a történet jelenti a Moskovszky-gyűjtemény elsődleges értelmezési keretét, sőt a múzeumi kiállítás kiindulópontját is.

Tárgyból játék, játékból gyűjtemény

A gyűjtés sokféle formát ölthet, és különböző funkciókat tölthet be, de a tárgyak felhalmozását és gyűjteménnyé alakulását mindig megelőzi a kiválasztás. Ma már az elméleti muzeológia alapelvei közé tartozik az a felfogás, miszerint a tárgyak a múzeumba kerülés gesztusával kikerülnek eredeti közegükből, és a kiállítással új összefüggérendszerbe, új kontextusba kerülnek. A kiválasztással megváltozik eredeti környezetük, a tárgy pedig különféle értelmezési keretek hálójába kerül (Fejős 2003: 44–45). Lényegében ugyanez történik egy magángyűjtemény kialakítása során is, azzal a különbséggel, hogy itt nem feltétlenül a „mentés” és a bemutatás a kiválasztás elsődleges célja. Láttuk, hogy a gyűjtés motivációja Auer Erzsébet esetében alapvetően lelki eredetű volt, eredménye azonban túlmutat az elvesztett gyermekkor tárgyi világának egyszerű „visszavarázsolásán”. Moskovszky Éva visszaemlékezéséből tudjuk, hogy édesanyja gyűjtési stratégiája kettős síkon mozgott:

„...gyermekkorának legkedveltebb játékaiból, mint hintaló, huszárcsákó, kard, építőkő, képes kocka, laterna magica, igyekezett minél teljesebb sorozatot beszerezni, mintegy dokumentálva a 19. sz. végének, a 20. elejének Magyarországon ismert játékeit. Ezenkívül a gyönyörű kis bútorokból, porcelánokból együtteseket készített, ha nem is teljes szobákat, de egy-egy méretben összeillő részletet alakított ki” (Moskovszky é. n.).

Ha a gyűjtemény létrejöttét történetiségében vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy nagyjából az 1950-es évekig – Moskovszky Éva tudományos érdeklődésének kezdetéig – nem volt a gyűjtés háttérében indokolt tudományos cél, és a tárgyak beszerzése nem nélkülözte az ötletszerűséget. A tárgyak kiválasztása Moskovszky Éva tudományos érdeklődése folytán vált egyre tudatosabbá, és az idő múlásával – Auer Erzsébet 1992-ben bekövetkezett halála után – felmerült a későbbi bemutatás lehetősége is.

A gyűjtemény tárgyi anyaga, összetétele változatos és sokrétű. A tárgyak legnagyobb részét a 19. századi ipari fejlődéssel meginduló játékipar termékei jelentik. Európában elsősorban Anglia, Franciaország és Németország járt élen a játégyártásban, és ahogy a környező országokban, Magyarországon is angol, német, francia játékokkal népesültek be a polgári gyerekszobák, csekély számú, főként háziipari keretek között készített magyar játékokkal vegyítve (Tészabó 2003; Tészabó – Török – Demjén 2010). Ebbe a tárgycsoportba tartoznak a magyarországi

játekboltokban árusított vagy külföldről vásárolt játékszerek (pl. babák, játékbútorok, társas- és logikai játékok, járművek, katonák stb.); a mesteremberek főúri családok megrendelésére vagy saját gyermekük számára készített egyedi játécai (pl. intarziás ebédlőszekrények); valamint Moskovszky Éva gyermekkori játécai is (pl. Steiff állatfigurák, babák, játékbútorok). A gyűjtemény jelentős részét alkotják azok a tárgyak, amelyek eredetileg nem játéknak készültek. A mesteremberek berendezési tárgyakhoz készített mintadarabjai (pl. bútorok és kályhák) vagy a felnőttek kisméretű használati tárgyai (pl. táncrend, szuvenírként árusított emléktárgyak, bűcsújáróhelyek kisméretű kegytárgyai, miniatűr könyvek, ékszeres dobozok) játékká válhattak, amikor kikerültek az eredeti használatból. Ezek egy része még a gyűjteménybe kerülésük előtt, más részük pedig a gyűjtés gesztusával, a gyűjtők tárgyakat elrendező (játék)tevékenységével vált játékká. A tárgyak legkisebb, harmadik csoportját saját készítésű „játékok” alkotják (pl. tájképek, baba ruhák, könyvek, füzetek, rajzok), amelyek a gyűjtők – főként Auer Erzsébet – alkotótevékenységéből származnak.

2. kép. *Babaszoba részlet.* Hetedhét Játékmúzeum – Moskovszky Gyűjtemény, 2012.
Fotó: Kiss László

A Moskovszky-gyűjtemény tárgyai tehát zömében olyan múzeumi tárgyak, amelyeket a gyűjtők nem közvetlenül szakítottak ki eredeti közegükből (kivéve például Moskovszky Éva gyermekkori játékait, vagy a saját készítésű játékokat). A tárgyak életének kitüntetett szakaszáról, azaz társadalmi használatuk idejéről és teréről

a legtöbb esetben csak esetleges és részinformációkból álló tudással rendelkezünk (vö. Fejős 2003: 89). Kereskedők, műgyűjtők, családi örökségüket elajándékozó magánszemélyek közvetítésével jutottak el a gyűjtőkhöz, és gyakran jelentős fizikai átalakuláson vagy többszörös jelentésváltozáson estek át addig, amíg a gyűjteménybe kerültek. Majd az értelmezési keret, amely a gyűjteménybe emelésüket, azaz a kiválasztásukat meghatározta, tovább módosult a muzealizáció gesztusával. A tárgyak kontextusváltására és többretegű jelentésstruktúrájára szemléletes példa a gyűjtemény egyik minikönyve. A könyvecskét 1896-ban adta ki a Lempel Róbert nevét viselő könyvkiadó, amelynek tulajdonosa 1874 után Wodianer Fülöp és fiai voltak (Markó 2002: 63); szerzői: Baróti Lajos és Csánki Dezső, címe: *Magyarország története*. A könyvecske az 1891-ben kiadott mű térképekkel és illusztrációkkal is ellátott miniatűr változata, amely jelentős könyvészeti és történeti-földrajzi értékkel bír.

3. kép. *Boncza Berta (Csinszka) által dedikált minikönyv.*
Hetedhét Játékmúzeum, – Moskovszky Gyűjtemény, 2012. Fotó: Kiss László

Nem tudjuk, hogy 1896 és 1925 között mi volt a könyvecske sorsa, de azt tudjuk, hogy 1925-ben személyes emlék vált belőle, mert Boncza Berta (Csinszka) – Ady Endre özvegye – egy kislánynak ajándékozta. A könyv első lapján ugyanis a következő dedikáció olvasható: „Fenyő Pannika barátnőmnek 1925 Karácsony Csinszka.” Fenyő Miksa, a Nyugat alapító főszerkesztőjének lánya, Fenyő Pannika ekkor 15 éves volt, és mint a dedikációból kiderül, baráti viszony

fűzte az akkor 31 éves Csinszkához. Számára a könyvecske nyilvánvalóan nem (csak) történelemlérvet, hanem az életének egy adott pillanatát megőrző emléktárgyat jelentett. Később Moskovszky Éva és Auer Erzsébet játékként illesztette gyűjteményébe, s a műtárgy multivokálisát jelzi, hogy a történetébe sűrített jelentések révén évtizedek múlva, már múzeumi közegben, a Moskovszky-gyűjtemény meghatározó darabjává vált, azaz újabb kontextusba került.

Auer Erzsébet és Moskovszky Éva gyűjtőtevékenységében a kiválasztás mellett kulcsszerepet kapott a tárgyak rendszerezési elve, amely a gyűjtemény létrehozásának már említett szubjektív történetével együtt szintén személyes narratívát generál a múzeumi bemutatás során. A gyűjtők nem kronologikus sorrendbe vagy tematikus egységekbe rendezték tárgyaikat, hanem az összegyűjtött valós és vélt játékokból babaszobákba rendezett kicsiny életvilágokat alakítottak ki, sajátos összefüggéseket teremtve ezzel a tárgyak között. A különböző korszakokból származó bútorokat és a mindennapi élet tárgyakban kifejeződő egyéb megnyilvánulási formáit (háztartási eszközöket, játékokat, könyveket, képeket, textileket stb.) megfelelő érzékkel és jó ízléssel helyezték el a kicsiny babaszobákban, s az így kialakított enteriőröket sok esetben ők maguk látták el valamilyen történettel, jelentéssel (pl. Minka asszony szatócsboltja; Rózsa, Artúr és gyermekeik). Így a tárgyak elrendezésén keresztül maga a játéktevékenység vált Auer Erzsébet és Moskovszky Éva gyűjtőtevékenységének mozgatórugójává. Másként fogalmazva, gyűjtőszünetük tárgyát a játékszer, célját pedig a játszás mint tevékenység jelentette. A tárgyak eltérő időszakokból és eltérő társadalmi-kulturális közegből kerültek ki, többszörös jelentésváltozáson estek át addig, amíg a gyűjtemény részévé váltak, de a gyűjteményben való elhelyezésük, azaz a kontextualizáció azonos elvek alapján történt. A kérdés az, hogy az érzelmi, esztétikai, tudományos alapon kiválasztott tárgyak összessége, amelyben a legfontosabb rendezőelv a játszás mint tevékenység, nyújthat-e értelmezési keretet bármilyen kulturális jelenség bemutatásához. Hiszen a fentiek értelmében a Moskovszky-gyűjtemény alapvetően a gyűjtők játéktérbe és játékidőbe leképezett társadalomképét tükrözi.

Gyűjteményből kiállítás, kiállításból Babaház

Egy magángyűjtemény közgyűjteménnyé alakulása általában hosszú folyamat eredménye, és a kezdeményezések mögött különféle szándékok, elgondolások állhatnak. A Moskovszky-gyűjtemény közgyűjteménnyé válása több tényező együttes közrejátszásának köszönhető, és a jelenlegi intézményi keretet biztosító Hetedhét Játékmúzeum létrejötté több szakaszból álló időbeli folyamatként értelmezhető. A folyamatban kiemelkedő szerepet játszott a gyűjtő szándéka. Világos, hogy Moskovszky Éva életének utolsó évtizedeiben előre tekintett, és már

nem csak saját maga számára gyűjtött. Hogy fiktív közönsége valódivá váljon, szüksége volt egy befogadó intézményre és egy segítőkész munkatársra. Ez a személy Illyésné Ötvös Tünde restaurátor, a Szent István Király Múzeum osztályvezetője volt. A múzeum és a munkatárs személye biztosítékot jelentett számára, hogy féltve őrzött kincsei majd jó helyre kerülnek. A gyűjtemény 1998-ban került Székesfehérvárra letétként, és 14 évig működött *Fehérvári Babaház* néven a Szent István Király Múzeum gondozásában. Előzménye egy karácsonyi játékiállítás volt 1996-ban Illyésné rendezésében, amelyen néhány enteriőr szerepelt a gyűjteményből. Moskovszky Éva e bemutatót követően helyezte letétbe gyűjteményét Székesfehérváron. Az 1998-ban megnyílt állandó kiállításnak szintén Illyésné volt a rendezője.

A muzealizációval nyilvánosság elé került a gyűjtemény, s a tárgyak gyűjtők által meghatározott eredeti értelmezési kerete a kiállítást rendező személy elméleti és módszertani megfontolása mentén módosult. Moskovszky Éva 1998-ig budai villájának pincéjében őrizte az évtizedek alatt összegyűjtött játékokat és az édesanyjával közösen kialakított, babaszobákba rendezett tárgyakat. A tárgyak üvegszekrényekben sorakoztak és a láthatóságukat biztosító tárolási mód lehetővé tette, hogy a gyűjtők időről időre átalakítsák, új szerzeményeik birtokában átrendezték, kiegészítsék, egyszóval éltessek saját maguk által teremtett játékvilágukat. A múzeumi kiállítás létrehozása némileg korlátozta Moskovszky Éva ez irányú tevékenységét, de nem akasztotta meg teljesen. Az állandó kiállítás koncepciója ugyanis Moskovszky Éva és Auer Erzsébet tevékenységét tekintette kiindulópontnak, így a mindennapi élet parányi tárgyaiból létrehozott életvilágokat két vagy három fallal körülvett, vitrinekbe zárt miniatűr enteriőrökbe emelte át. Moskovszky Éva iránymutatása és ellenőrzése mellett e babaszobák mintájára készültek az új enteriőrök is. Az így kialakított több mint félszáz babaszoba-enteriőr megőrizte és érzékeltette a tárgyak magángyűjteményi közegét, de ugyanakkor idealizált képpé is merevítette azt.

Az enteriőrök kialakításában és átrendezésében új szubjektív látásmód jelent meg Illyésné Ötvös Tündének köszönhetően. A babaszobák egymáshoz való térbeli viszonya az ő elgondolását tükrözte és új jelentésstruktúrákat mutatott meg a gyűjteményből. Például a három különböző konyhát megjelenítő enteriőr egymás mellé helyezése lehetőséget adott a különböző korszakokból származó tűzhelyek összehasonlítására. Az enteriőrök térbe szervezett jelentéstulajdonítási eljárása során alakult ki a tárgyegyüttesek új, múzeumi kontextusa. A múzeumi kontextus a tárgyak értelmező bemutatását jelenti, amely *pusztán* a tárgyak térbeli elrendezésével általában nem jut kifejezésre (különösen, ha figyelembe vesszük az építészeti adottságokból adódó korlátokat). Megfelelő értelmezési lehetőséget a különböző kommentárok, pl. a szöveges magyarázatok nyújtanak.

A *Fehérvári Babaház* kiállítása Moskovszky Éva tárgyakat ismertető narratíváit használta fel erre a célra. Tartalmukat tekintve ezek a szövegek a gyűjtő által leginkább értékesnek vélt tárgyak készítési helyét és idejét ismertetik, vagy formai megjelenésüket magyarázzák. Például: „A garnitúra 1880 táján készült, a kis zongora thüringiai...”; „Az esztergályozott lábú szék ülése és háta nádfonatú...” Néhány esetben a gyűjtő egyes szám harmadik személyben utal a tárgyak megszerzési körülményére és a hozzájuk fűződő személyes viszonyára is. Például: „A babaház 18. századi konyhája báró Groedel Dóra gyűjteményéből való...”; „Rara, a Babaház alapítójának, illetve az ő lányának volt gyermekkori kedvence.” Az egyes szám harmadik személy használatával a kívülállóság megteremtése, a tárgyakban rejlő objektív ismeretanyag közvetítése lehetett Moskovszky Éva és Illyésné Ötvös Tünde célja, de közben folyamatosan érződik a gyűjtő személyes „jelenléte” is.

A gyűjtők által összeállított tárgye gyűjtemények enteriőrökbe rendezett megjelenítése kézenfekvő módszernek bizonyult a gyűjtemény múzeumi bemutatására, és ezt a metódust Moskovszky Éva is támogatta, sőt ösztönösen és tudatosan képviselte. Nem túlzás őt modern szemléletű látványtervezőnek tekinteni, mert bár a magángyűjteményi környezetben nem volt jelentősége, a múzeumi kiállításban meghatározó tényezővé vált a gyűjteményi anyag reprezentativitása és a tárgyak által hordozott információk élményszerű közvetítése. Azzal, hogy a kiállításban nem időrendben elbeszélte játéktörténet, és egymástól tipológiai alapon elkülönített tárgycsoportok sorozata jelent meg, a tárgyakban rejlő információk másfajta jelentésrétege érvényesült (vö. Frazon 2011: 46–50; Ébli 2005: 14). Nem a tanításra került a hangsúly, hanem az otthonosság megteremtésén keresztül a személyes megérintettségre, az életvilágokba bekukucsálva azonban megelevenedett a múlt számtalan aspektusa: játékipar, háziipar, lakáskultúra, divat, műveltség, viselkedés stb., és mindez átítatódott a boldog gyermekkor felett érzett nosztalgiával. A tárgyak mentalitást is tükröző társadalmi-kulturális vonatkozásai az elrendezésnek köszönhetően váltak érzékelhetővé és láthatóvá.

Babaházból múzeum – és újra kiállítás

A Fehérvári Babaház megnyitása növelte a Szent István Király Múzeum látogatottságát, de a kiállítótér kicsinek bizonyult, sok érdekes tárgy maradt a raktárban. Az állandó kiállításához nem kapcsolódtak élményszerű, az óvodai neveléshez és az iskolai oktatáshoz kapcsolódó korszerű és rendszeres múzeumpedagógiai programok. Nem történt meg a gyűjtemény tudományos feldolgozása, a tárgyak szisztematikus leírása és nyilvántartása. A Moskovszky-gyűjtemény egy nagy múzeum kis gyűjteményeként létezett.

A városvezetés 2006-ban döntött úgy, hogy a gyűjteményt az akkor még felújítás alatt álló Hiemer-Font-Caraffa épületömbben helyezi el és a város saját intézményeként működteti. A 2012-ben megvalósult fejlesztésnek, azaz a Heted-hét Játékmúzeum létrejöttének köszönhetően az új állandó kiállításban lehetőség nyílt több tárgyat elhelyezni, a tárgyak kikerülhettek a raktárból. Az állandó kiállítás új installációs elemekkel és interaktív eszközökkel bővült. A kiállításhoz folyamatos múzeumpedagógiai és családi programok kapcsolódhatnak, valamint megvalósulhat a Moskovszky-gyűjtemény tudományos feldolgozása, és a jövőben országos tekintetben is meghatározó játékkutató műhely bontakozhat ki. A Moskovszky-gyűjtemény tudományos produktumon alapuló, a társadalom számára hasznos, oktatást és ismeretszerzést célzó, szórakozást és élményt nyújtó, de a kutatókat is kiszolgáló komplex kulturális intézménnyé válhat.

Az új állandó kiállítás a tárgyaknak új környezetet biztosított, de kérdés, mennyiben változott ennek következtében a gyűjtemény értelmezési kerete, mondanivalója. Az új múzeumi kontextusban a legnagyobb kihívást a kiállítási tér megfelelő kihasználása jelentette, de a kiállítási koncepció kidolgozásakor a gyűjtők szerepének, a szubjektum és a szerzőség jelentőségének újragondolására is szükség volt. Ennek egyik oka, hogy az új kiállítás kurátorának személyében új szubjektív látásmód és tudományos attitűd jelentkezett,³ másfelől Moskovszky Éva 2010-ben bekövetkezett halála okán szembe kellett nézni a gyűjtemény további gyarapíthatóságának vagy lezárhatóságának kérdésével.

Az új kiállítás alapkonceptiója Moskovszky Éva és édesanyja játékgyűjtő tevékenységét helyezte a középpontba. Az időbeliség és a klasszifikáció továbbra sem rendezőelvként, hanem a tárgyakhoz fűzött magyarázatok viszonyrendszerében jutott kifejezésre. A kiállítás rendezője a babaszobákba rendezett életvilágokat tudatosan a korábbi kiállítás – Moskovszky Éva ellenőrzése és irányítása mellett berendezett – enteriőrjeivel teljesen megegyezően alakította ki. Ezzel az eljárással nem csak kimerevítette, hanem véglegesítette is a gyűjtők keze alatt folyamatosan aktivizálódó tárgye gyűjtéseket, mintegy dokumentálva azok utolsó, a gyűjtés funkciójában (is) létező állapotát.

Ez az elgondolás a gyűjtemény tudományos feldolgozásának és a tárgyak (múzeumi) gyűjteményi nyilvántartásának a kiindulópontját is jelentette. Mert ha a gyűjtők játéktevékenysége adja a gyűjteményi anyag elsődleges értelmezési síkját, akkor azokat a szobabelsőket megjelenítő enteriőröket, amelyek egy harmadik személy (korábbi kiállításrendező) elgondolásai alapján és már nem az eredeti gyűjtői közegben, de Moskovszky Éva jóváhagyásával jöttek létre, és amelyek az

³ A kiállítás kurátora: Nagy Veronika etnográfus muzeológus, a kiállításban közreműködött: Illyésné Ötvös Tünde restaurátor (a korábbi állandó kiállítás rendezője, Fehérvári Babaház, Székesfehérvár, Megyeház u. 17.), Bernáth Éva múzeumpedagógus.

új kiállításban is ebben a formában kerülnek bemutatásra, feltétlenül összetartozó tárgyakként, egy leltári szám alatt kell szerepeltetni a nyilvántartásban. A Moskovszky-gyűjteményt pedig – Moskovszky Éva halála után – zárt gyűjteménynek kell tekinteni. Ezzel kapcsolatban felvetődik a gyűjteménygyarapítás kérdése, amely minden múzeumnak alapfeladata (Fejős 2003: 100–101). A nyugat-európai játékmuzeológiából több példát is ismerünk arra, hogy magángyűjteményen alapuló közgyűjtemény a gyűjtemény bővítésével kiemelkedő jelentőségű játékmúzeummá vált.⁴ A múzeum jövőbeni gyűjteménygyarapítási és nyilvántartási stratégiájával szemben azonban fontos elvárás, hogy a nyilvántartási rendszerben egyértelmű jelzés vagy magyarázat utaljon a Moskovszky-család által gyűjtött törzsgyűjteményi állománytól való elkülönülésre.

Az eredeti és a gyűjtők által berendezett babaszobákra visszatérve felmerül a kérdés, hogy a Moskovszky-gyűjtemény esetében, a kiállításrendezés gyakorlatában mennyire tekinthető releváns prezentációs eljárásnak az enteriőr mint a tárgyakba sűrített jelentések elsődleges interpretációs eszköze. A gyűjtők által megteremtett életvilágok nem klasszikus múzeumi enteriőrök, hiszen nem az a céljuk, hogy a felnőtt világ tipikusnak vélt személyes élettereit jelenítsék meg. A klasszikus múzeumi enteriőrök, idealizáló vizuális világuk miatt – a tárgyak valóságos mérete ellenére is – gyakran keltik babaház hatását (Frazon 2011: 270). A Moskovszky-gyűjteményben viszont éppen ez a céljuk, alkalmazásuk ezért is indokolt a gyűjtők és a kurátor oldaláról egyaránt. A háromfalú „babaházak” természetes prezentációs keretét adják azoknak a tárgyaknak, amelyek túlnyomó része eredeti közegében is így szerepelt.

A kontextualizáció szempontjából lényeges, hogy a miniatűr berendezési tárgyakkal gazdagon berendezett enteriőrök a tárgyakat nem izoláltan, hanem funkcionális és esztétikai összefüggésükben mutatják meg, és a tárgyak elrendezésén keresztül nemcsak azt lehet látni, ami szép, hanem azt is, hogy Moskovszky Éva és Auer Erzsébet hogyan gyűjtött és hogyan játszott. A fiktív életvilágok nem engedik fetisizálódni a más tárgyakhoz viszonyítva csekély forrásértékű, „jelentéktelen” tárgyakat (pl. adatok nélküli csipketerítő, kerámia edények, kosarak, papírdobozok stb.), ugyanakkor hétköznapi tárgyakkal társítanak és a mindennapi élet szférájába szorítanak kiemelésre (is) érdemes magas művészeti/esztétikai értékű tárgyakat. Ezzel a tárgyak kulturális és társadalmi környezete válik hangsúlyossá, de nemcsak a játékok és a játszás szintjén, hanem a felnőttek világára vonatkoztatva is. Ez a látásmód a múzeum mondanivalóját komplexebbé, a kiállítást pedig élményszerűbbé teszi (Korff 2004; Frazon 2005).

⁴ Lydia Bayer magángyűjteménye alapján jött létre a nürnbergi játékmúzeum és jelentős játékgyűjtemény (Folk-gyűjtemény) az alapja a salsburgi játékmúzeumnak is. (Tészabó Júlia: A Fehérvári Babaház – Moskovszky-Gyűjtemény az európai játék- és babamúzeumok sorában. Játéktörténeti konferencia Moskovszky Éva emlékére. Székesfehérvár, 2010. november 20.)

4. kép. *Babaszoba részlet.*

Hetedhét Játékmúzeum – Moskovszky Gyűjtemény,
2012. Fotó: Kiss László

5. kép. *Babaszoba részlet.*

Hetedhét Játékmúzeum – Moskovszky Gyűjtemény,
2012. Fotó: Kiss László

A Hetedhét Játékmúzeum állandó kiállításában fontos volt a gyűjtők babaszobákba rendezett játékvilágának reliktszerű megőrzése, és ez az irányelv határozta meg a tárgyegyüttesek térbeli viszonyának megszerkesztését, illetve a különálló, a gyűjteményben önálló játékszerekként létező tárgyak elhelyezését. A gyűjtők gondolkodásmódját, játszás iránti igényét alapul véve és követve ez utóbbi műtárgyak is tárgyegyüttesek részeként és nem önállóan, egymástól egyértelműen elhatárolva jelennek meg a kiállításban. A babákból, építőközből, kirakókból, társas játékokból, járművekből összeállított tárgyegyüttesek elsősorban a tárgyak használati lehetőségeit modellálják fiktív környezetben: valóságos méretű gyermekszoba illúzióját keltő enteriőrben és játékbolt kirakatát megidéző vitrinben. A vitrin mint prezentációs eljárás a kiállítás egészen végigvonul, annak ellenére, hogy a jelenetekbe rendezett, scenírozott bemutatás általában nem kedvez az üveg által karakteresen leválasztott térbe állításnak (Frazon 2011: 232). A műtárgyvédelmi szempontokon túl a kisméretű babaszobákat a vitrinek zárt üvege olyan módon foglalja magába és határolja el egymástól, ahogyan a valóságban a lakóházak falazata körbeöleli és leválasztja az egymás mellett létező, de különálló személyes élettereket. Ezt a hatást tovább erősítik a földszinti, alacsony belmagasságú, boltíves kiállítótér háztető formájú vitrinjei. A vitrinhasználat célja ebben az esetben nem a mesterséges, steril kiállítási tér létrehozása, hanem a tárgyegyüttesek eredeti kontextusának érzékeltetése (Frazon 2011: 229) – arról nem is beszélve, hogy a gyűjtők otthoni környezetében is hasonló üvegek mögött helyezkedtek el a tárgyak.

A különálló porcelán étkészleteket, teás- és kávékészleteket bemutató, át-tört falfülkébe épített többpolcos vitrin szintén a kiállítás mondanivalóját alátámasztó installációs eszközként jelenik meg. A falfülke formájában és méretében a valódi polgári otthonok vitrinszekrényeire emlékeztet, s rajta keresztül a benne lévő porcelánok a 19. századi polgári életformára jellemző önkifejezésre és

reprezentációra mint kulturális jelenségre utalnak. A konvencionális vitrinhasználat az utcai játékboltok kirakatát idéző installációhoz is megfelelőnek bizonyult. Az önálló játékszerekből kialakított játékbolti kirakat koncepcionálisan lehetővé teremt arra, hogy a tárgyak ne csak kompozícióban (a babaház mint szerepjáték összefüggésrendszerében), hanem egyediségükben („árucikként”) is jelentést hordozzanak.

6. kép. Részlet az állandó kiállításból.

Hetedhét Játékmúzeum – Moskovszky Gyűjtemény, 2012. Fotó: Kiss László

A kiállítás prezentációs eljárásaiban sajátos módon kapcsolódik össze a vitrin és az enteriőr. Ma már muzeológiai közhely, hogy a tudomány és a közönségszolgálat nem lehet meg egymás nélkül, egymással szimbiózisban kell működniük. Fontos társadalmi elvárás, hogy a múzeumi kiállítások élményt nyújtsanak, tehát elég látványosak legyenek ahhoz, hogy felkeltsék és fenn is tartsák a látogatók érdeklődését.⁵ Az élmény, a látvány és a tudomány együttes fontosságát maga Moskovszky Éva, sőt édesanyja, Auer Erzsébet is megfogalmazta. A Hetedhét Játékmúzeum jövőbeni létrehozásával kapcsolatos terveiről Moskovszky Éva a következőt írta 2009-ben: „Az elv a kiállítás berendezésénél marad az, amit Moskovszkyné Auer Erzsébet felállított: első a látvány, ebből ered az élmény, a harmadikat, a tudományt a munkatársak szakszerű munkája jelenti” (Moskovszky é.n.). Az élmény fokozása érdekében a modern múzeumok előszeretettel nyúlnak

⁵ A múzeumok élményközpontúságáról és ennek eszközeiről lásd Fejős 2003; Vásárhelyi 2009; Lakner 2010; Káldy 2010; Bereczki 2010; Vasáros 2010; Frazon 2011.

a multimédia, az informatika, az IT technológia eszközeihez, mert ezek számtalan lehetőséget nyújtanak a tárgyak sokrétű jelentésvilágának megjelenítésére, és a mai, vizuális kultúrában létező ember számára a kiállítóterben is fenntartják a digitális technika egzisztenciális birtoklásában megnyilvánuló kényelemérzetet (vö. Sári 2010: 189).

A Hetedhét Játékmúzeum állandó kiállítása igyekszik a látogatóknak a mai kor igényeihez igazodva új információkat nyújtani. A kiállítóterben LCD paneleken válnak láthatóvá bizonyos tárgyak más eszközökkel nem látható részletei, illetve egy képernyőn Moskovszky Évát is láthatjuk-hallhatjuk, amint szenvedélyéről, a játékgyűjtésről beszél. A múzeum távlati céljai között szerepel, hogy érintőképernyős konzolokon, jó minőségű tárgyfotók felhasználásával, a látogató enteriőről enteriőrré, virtuális térben haladva eljuthasson az őt érdeklő legkisebb tárgyakig és a tárgyak jelentésrétegeiről a lehető legtöbb információ birtokába juthasson. Ennek ellenére fontos leszögezni, hogy a Moskovszky-gyűjteményből rendezett kiállítás (tudatosan) nem a legújabb technológiai eszközök felhasználásának színtere és (tudatosan) nem operál önmagában is figyelemfelkeltő, látványos installációs elemekkel. Mert minél több a mesterségesen előállított vizuális inger a kiállításban, annál kevésbé válik „élvezhetővé” a statikus helyzetű autentikus tárgyak nyújtotta élmény.

A Moskovszky-gyűjtemény sajátos, egyedi vonásai közé tartozik, hogy a miniatűr tárgyak hozzáadott látványelemek nélkül is képesek több generáció számára is meghatározó, maradandó élményt nyújtani. Ennek legfőbb oka – a fantáziával és szakértelemmel kivitelezett eredeti tárgyak látványán túl – az, hogy a játékok, és a játékszerepbe került különböző miniatűr tárgyak a nosztalgia érzetét váltják ki a modern kor emberéből. A nosztalgia szentimentális és idealisztikus műltszemlélet, egyfajta vágyódás valami után, ami egykor létezett. Ez a múlt lehet a gyermekkor fogalmán alapuló egyéni, valóságosan megélt múlt, de lehet annak általánosabb képzete is (Otto – Pedersen 2004: 30–31). A nosztalgia szorosan összekapcsolódik az intimitás érzetével, az intimitás legfőbb színtere pedig az enteriőrökben megjelenített otthon, amely a benne lévő tárgyakon keresztül emlékeket idéz fel a felnőtt látogatóban.

A múzeum célja, hogy a gyermek-látogatók számára is maguk a tárgyak nyújtsák az elsődleges élményt. Az ő igényeiket, érdeklődésüket nosztalgiával nem lehet aktivizálni. A személyes megérintettség az ő esetükben is fontos, de ezt náluk (különösen egy játékmúzeumban) játékkal célszerű előhívni. Az oktatás és a szórakoztatás kulcsfontosságát felismerő kiállítások gyakran élnek interaktív eszközökkel ahhoz, hogy a gyermekeket megszólítsák. Mivel a Moskovszky-gyűjtemény a játékról szól, nagyon lényeges, hogy a múzeum játéokra bírja a látogatókat. De hogyan lehetséges ez úgy, hogy az interaktív eszközök ne vonják el a figyelmet a kiállított gyűjteményi anyagról? A Hetedhét Játékmúzeumban az

adott babaszobákhoz közvetlenül kapcsolódó interaktív játékok és feladatok (kikakók, rajzolós feladvány, érzékszerveket „dolgoztató” feladatok, lapozható minikönyvek stb.) a vitrinek aljába rejtett kihúzható fiókokban találhatóak, a múzeum logójával ellátott fogantyúval jelezve az aktivitás lehetőségét. Az ilyen módon elhelyezett interaktív eszközök elsősorban a múzeumot látogató családoknak szólnak, és nem pótolják a szervezett keretek között zajló, folyamatos múzeum-pedagógiai tevékenységet.

7. kép. *Interaktív eszközt rejtő fiók az állandó kiállításban.*
Hetedhét Játékmúzeum – Moskovszky Gyűjtemény, 2012. Fotó: Bernáth Éva

Játéktörténetek – játék a történetekkel

Az a kijelentés, mely szerint a Moskovszky-gyűjteményből a tárgyak segítségével megismerhető a 19. századi polgári életmód számos aspektusa, némi megszorítással érvényes. Emlékeznünk kell arra, hogy a Moskovszky-gyűjtemény „csak” játék, még pedig személyes történetbe (Moskovszky Éva és Auer Erzsébet történetébe) ágyazott játék, mert a gyűjtőknek nem a 19. századi életmód dokumentálása volt az eredeti célja. Éppen ezért le kell szögeznünk, hogy a gyűjtemény művészettörténeti és művelődéstörténeti forrásként csak más forrásokkal összevetve alkalmas teljes és hiteles életmód-történeti rekonstrukcióra (vö. D.

Horváth é. n.). Tárgyai és tárgyejegyüttesei alkalmasak például az egykori viseletek vagy a polgári szalon berendezésének felidézésére, de a gyűjtemény összessége aligha tekinthető a mindennapi élet valóságáhu leképezésének. De akkor mit reprezentálnak a babaszobákba rendezett életvilágok, és mi ismerhető meg a tárgyakból? Hogyan szólíthatók meg a tárgyak, és mire irányul a gyűjtemény tudományos kutatása?

Ahogy a gyűjtemény egésze személyes történetbe, úgy a tárgyak egyenként is (szubjektív és objektív) történetekbe ágyazottan léteznek. Sokrétű jelentésük történetekben megfogalmazva tárható fel és ismerhető meg (vö. Fejős 2003: 115–127). Például a Jenny Lind nevű babához kapcsolódó narratívák leírhatók játéktörténetbe, technológiatörténetbe, pedagógiatörténetbe, társadalomtörténetbe, zenetörténetbe ágyazottan egyaránt, sőt egyetlen emberi sors tárgyban kifejeződő vetületeként is beszélhetünk róla.

A dekoratív mázas porcelánbaba a híres 19. századi svéd énekesnőről, Jenny Lindről kapta a nevét. Frizurája alapján nevezte el így a gyártó vagy a forgalmazó. A szegény családból származó operaénekesnő óriási karriert futott be, az 1850-es években Európa-szerte ismerték. Ő volt Andersen reménytelen szerelme – *A rít késkacsá* című mesét állítólag ő inspirálta. Szociális érzékenységéről is híres volt, egész életében segítette a rászorulókat (Borger 1983: 103; Bulman 1956). Ez utóbbi tulajdonsága nagymértékben meghatározta Moskovszky Éva személyes kötődését ehhez a babához. A példából látható, hogy egy bizonyos tárgyhoz más narrációt kapcsolhat a gyűjtő, az eredeti tulajdonos, a muzeológus, egy kortárs babakészítő, egy műkereskedő vagy a laikus látogató. De mindannyian saját perspektívát, legitim történetet képviselnek.

8. kép. Babaszoba részlet.

Hetedhét Játékmúzeum – Moskovszky Gyűjtemény, 2012. Fotó: Kiss László

Mimi szobájában a komódra helyezett fémsisak úgy jelenik meg, mintha egy 1905 mintájú osztrák drago-nyos tiszti sisak miniatűr játékváltozata lenne (Rest – Ortner – Ilming 2002: 268). Az elrendezés azt sugallja, hogy a tárgy az eredeti közegében is be

tölthette ezt a funkciót, hisz a (gyűjtői) szubjektum által meghatározott múzeumi kontextusban így jelenik meg. A tárgyhoz kapcsolódó kommentár segítségével azonban kibomlik a fémsisak másik jelentése, miszerint az ezredbálok vendégei a 19. század végén és a 20. század elején ilyen, felnőtt fémsisakot mintázó bonbontartóban vittek haza apró ajándékot gyermekeiknek. A tárgyak többszólamúságára számos példát idézhetnénk még a Moskovszky-gyűjteményből. A kérdés az, hogy mindez hogyan ragadható meg, melyik történetet választjuk a reprezentációhoz, és a különböző jelentésstruktúrákat hogyan kapcsoljuk tágabb kontextuális dimenziókhoz (Fejős 2005: 38)?

A jelenlegi múzeumi reprezentáció során azok a történetek válnak hangsúlyossá, amelyeket Moskovszky Éva a tárgyakat kísérő magyarázó szövegekkel emelt ki. Ezek a kommentárok ugyan nem adnak átfogó és teljes képet a 19. századi európai játéktörténetről és a felnőtt polgári életmódról, de az enteriőrök kis világain és az autentikus tárgyak információtartalmán keresztül lehetséges a nagyobb struktúrákhoz való kapcsolódás (Korff 2005: 25). Az autentikus tárgyakban rejlő információ előhívásával kapcsolat teremthető a tárgy és a tágabb jelentéskörnyezet között, de a gyűjtők közbeékelődött játéktevékenysége miatt ez csak forráskritikai megszorításokkal lehetséges. Például a gyűjtők által „vörös szalonnak” nevezett enteriőr berendezése alkalmas a 19. századi polgári lakáskultúra jellegzetességeinek felidézésére, de csak azzal a megszorítással, hogy a gyermekek és a gyermekjátékok olyan mértékű jelenléte, amely a gyűjtők elrendezésében megjelenik, korántsem volt általános, hiszen kizárólag ünnepek idején volt a szalon ajtaja nyitva a gyermekek számára (Fábrí 2009; Peterdi 2011). Vagy a fémsisak példájára visszatérve, a miniatűr sisak formai megjelenítése és a felnőtt kultúrából származó analógia alapján más források bevonásával felidézhető a 20. század eleji osztrák ezredbálok társadalmi-kulturális környezete.

A Moskovszky-gyűjtemény reprezentativitása a miniatűr tárgyakba sűrített jelentések interpretációjával ragadható meg. A Hetedhét Játékmúzeum legfontosabb tudományos törekvése, hogy ezeket a jelentéseket körültekintő részletességgel tárja fel a tudományos, oktatási és közművelődési hasznosíthatóság érdekében.

9. kép. *Bonbontartó sisak.*
Hetedhét Játékmúzeum – Moskovszky Gyűjtemény,
2012. Fotó: Kiss László

A Moskovszky-gyűjtemény mint múzeumi kiállítás tradicionális kiállítási módszerekkel megrendezett kiállítás, de szemléletében mégsem tekinthető lezárt, állandó formának. Sokkal inkább felfogható olyan prezentációs folyamatként, amelynek személyes konstrukció által meghatározott, statikusnak tűnő vázára folyamatosan ráépíthetőek a különböző értelmezési és reprezentációs technikák, például kiadványok, digitális tartalmak, előadások, tárlatvezetések, múzeumpedagógiai foglalkozások formájában.

A Moskovszky-gyűjtemény nem birtokolja sem a nemzetközi, sem a hazai játékkultúra tárgyokban kifejeződő teljességét, de mégis hordoz nemzetközi és nemzeti vonásokat. A Hetedhét Játékmúzeum állandó kiállítását megnyitó Csorba László gondolataival egyetértve, Moskovszky Éva egy zseni volt, aki kitűnő művelődéstörténeti érzékkel ismerte fel azt, hogy a játék olyan tükör, amelyben az emberi kultúra változását sajátos módon lehet bemutatni. És ez az a sajátosság, amivel ő hozzájárult a nemzet, sőt Európa kulturális kincsének gyarapodásához.⁶

Felhasznált irodalom

- BERECZKI Ibolya
2010 Kiállítások és kiállítási stratégia a múzeumokban. In Bereczki Ibolya – Ságghi Ilona (szerk.): *Múzeumvezetési ismeretek 1*. Múzeumi iránytű 8. Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – MOKK
- BORGER, Mona M.
1983 *Chinas, Dolls for Study and Admiration*. San Francisco (California): Borger Publications
- BULMAN, Joan
1956 *Jenny Lind: a Biography*. London: Barrie
- ÉBLI Gábor
2005 *Az antropológizált múzeum. Közgyűjtemények átalakulása az ezredfordulón*. Budapest: Typotex
- GYÖRGYI Erzsébet
2010 Búcsú dr. Moskovszky Évától (1925–2010). In Demeter Zsófia (szerk.): *Alba Regia. A Szent István Király Múzeum Évkönyve 39*. 265. Székesfehérvár
- FÁBRI Anna
2009 *Hétköznapos élet Széchenyi István korában*. Budapest: Corvina Kiadó
- FEJŐS Zoltán
2003 *Tárgyfordítások. Néprajzi muzeológiai tanulmányok*. Budapest: Gondolat Kiadó
2005 Esszé Egy késről. In Fejős Zoltán – Frazon Zsófia (szerk.): *MaDok-füzetek 3*. 28–39. Budapest: Néprajzi Múzeum

⁶ Interjú Csorba Lászlóval, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójával. Katolikus Rádió, 2012. május 14. Hetedhét Játékmúzeum Adattára.

- FRAZON Zsófia
2011 *Múzeum és kiállítás. Az újrajrészolás terei.* Budapest: Gondolat Kiadó, Pécs: PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék
- D. HORVÁTH Enikő
é. n. *Jó házból való úri lányok – művelt nők a dualizmus korában.* Kézirat. Hetedhét Játékmúzeum Adattára
- Interjú Csorba Lászlóval, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójával.*
2012 Katolikus Rádió, 2012. május 14. Hetedhét Játékmúzeum Adattára
- KALMÁR Ágnes
2002 *A Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhely Gyűjteménye.* Kecskemét
- KORFF, Gottfried
2004 A tárgykultúra múzeumi feldolgozásának nehézségei. A muzealizálás mint intézményeken túlmutató trend. In Fejős Zoltán – Frazon Zsófia (szerk.): *MaDok-füzetek 2.* 18–25. Budapest: Néprajzi Múzeum
- KÁLDY Mária
2010 A társadalmi szerepvállalás meghatározó eleme – a múzeum és az életen át tartó tanulás. In Bereczki Ibolya – Ságghi Ilona (szerk.): *Múzeumvezetési ismeretek 1.* (Múzeumi iránytű 8.) Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – MOKK
- LAKNER Lajos
2010 Nyitott, szolgáltató és oktató múzeum – fejlődési irányok. In Bereczki Ibolya – Ságghi Ilona (szerk.): *Múzeumvezetési ismeretek 1.* (Múzeumi iránytű 8.) Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – MOKK
- MARKÓ László (szerk.)
2002 *Új Magyar Életrajzi Lexikon.* IV. kötet. L–Ö. Budapest: Magyar Könyvklub
- MOSKOVSZKY Éva
2004 *Sors és játék. A táblás játékok eredete és őstörténete.* Budapest: Ráció Kiadó
é. n. *Moskorszky Éva visszaemlékezése.* Kézirat. Hetedhét Játékmúzeum Adattára
- OTTO, Lene – PEDERSEN, Lykke L.
2004 „Összegyűjteni” önmagunkat. Élettörténetek és az emlékezés tárgyai. In Fejős Zoltán – Frazon Zsófia (szerk.): *MaDok-füzetek 2.* 28–39. Budapest: Néprajzi Múzeum
- PETERDI Vera
2011 A dualizmus kori Budapest polgári lakáskultúrájának képviselője a Magyar Nemzeti Múzeum legújabb kori Bútor, berendezés gyűjteményében. In Ihász István – Pintér János (szerk.): *Történeti Muzeológiai Szemle 11.* 7–35. Budapest
- REST, Stefan – ORTNER, M. Christian – ILMING, Thomas
2002 *Des Kaisers Rock im 1. Weltkrieg: Uniformierung und Ausrüstung der österreichisch-ungarischen Armee von 1914 bis 1918.* Wien: Militaria
- SÁRI Zsolt
2010 Egy kiállítás és muzeológiai tanulságai. Három a kislány! – Babaházak. Rendhagyó időszaki kiállítás a Skanzenben. *Ház és ember. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve 22.* 181–190. Szentendre
- TÉSZABÓ Júlia
2003 *A gyermekjáték a 19–20. század fordulóján.* Budapest: Pont Kiadó
- TÉSZABÓ Júlia – TÖRÖK Róbert – DEMJÉN Bence
2010 „A Babatündérhez”. *A budapesti játékkereskedelem története.* Budapest: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum
- VASÁROS Zsolt
2010 *Kiállító-tér. Múzeumi tárlatok kézikönyve.* (Múzeumi iránytű 7.) Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – MOKK

VÁSÁRHELYI Tamás

2009 *A nyitott múzeum.* (Múzeumi iránytű 2.) Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – MOKK*Veronika Nagy*MUSEUM OR 'ONLY' TOYS?
A MUSEOLOGICAL INTERPRETATION OF THE MOSKOVSZKY
COLLECTION

The Hetedhét Toy Museum was established in Székesfehérvár in 2012. The Moskovszky Collection, as its base collection, is the most significant one in Hungarian toy museology, was created by Erzsébet Auer and Éva Moskovszky (mother and daughter) roughly between 1920 and 2010. Constructed and furnished, the some 70 doll rooms feature several rarities of art history, and apart from their toy-historical values, they represent multiple aspects of daily life and object culture of 19th-century bourgeoisie. However, as the collectors' original motivation was not museological presentation (documentation) but the joy of playing, the collection essentially reflects the two women's own vision of society, placed in a game space and time. The subjective and individual determination, coupled with the curator(s)' expertise and personal orientation, are key factors in this museum where, in a specific way, historical authenticity and the collectors' subjective world-creation perspective collide, yet gorgeously complement each other. Knowledge derived from the collection material can be interpreted only in the context of the subjective activity of playing, embedded in a passion for collecting; this way of interpretation permeates every field of the museum's activity from scientific processing to exhibition and to museum education practice.

Fordította: Lapikás Judit

Keywords: museology, exhibition management, cultural representation, material culture, history of toys, collection of toys